

TİMUR'UN İSTANBUL'U FETİH PLANI VE ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. Mikail BAYRAM*

Ünlü cengaver Timur Leng "Menem Timur-ı Cihan-guşay" (Ben cihan fatihi Timur'um) adlı hatıratında Sultan Yıldırım Bâyezid'i Ankara savaşında mağlup ve tutsak ettikten sonra doğruca Osmanlı devletinin başşehri Bursa'ya geldiğini ve Bursa'daki işlerini tamamladıktan sonra İstanbul'u fethetme plân ve hazırlıkları ile ilgili çalışmaları, boğaz ve haliç çevresindeki inceleme ve keşif faaliyetleri hakkında geniş bilgiler vermektedir. Burada Timur'n İstanbul'u fethetmek için yaptığı hazırlık çalışmaları, düşünce ve plânları keşif faaliyetleri hakkında Timur'n kendi hatıratındaki anlatımlarına dayanarak bilgi verilmeye çalışılacaktır. Bu konuya geçmeden önce Timur'un bu yöndeki çalışmaları hakkında kaynakların genel durumu ile ilgili kısa bir açıklamada bulunmayı gerekli görüyorum.

Timur'un hatıratında anlattığı İstanbul'un fethi ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar hakkında ne Osmanlı kroniklerinde ne de Timur'u ve seferlerini anlatan Şerfü'd-Din-i Yezdi ve Nizamü'd-Din-i Şâmi'nin "Zafernâme"lerinde ve ne İbn Arapşah'ın "Acaibü'l-makdur"unda ve ibn Tağribirdi'nin "en-Nucumu'z-zahire"sinde söz konusu edilmemektedir. Ayrıca Timur Leng ile çağdaş olup, onu yakından tanıyan ve diplomat olarak bizzat Timur'la veya yakınları ile görüşmelerde bulunan İspanyol Clavijo ve Alman Johannes Schilterberger gibi batılı yazarlar, Bizanslı Dukas ve Halkondis gibi yazarlar ve Bizanslı elçiler de Timur'un İstanbul'u fetih plân ve teşebbüsünden söz etmemişlerdir. Keza Timur'la aralarında yakın bir dostluk bulunan Sultaniye Kardinal'i (Eskaf-i Sultaniye) Katolikos da Timur hakkında gayet mufassal bilgi verdiği halde onun İstanbul'u fetih plân ve girişimleri hakkında hiçbir açıklamada bulunmamıştır. Ancak "Künhü'l-ahbar" sahibi Ali Efendi gibi bazı Osmanlı tarihçileri Timur'un Bizans'ı haraca bağladığını

* S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi.

yazmaktalar. Fakat Bizans ile askerî münasebâtına dair en küçük bir açıklamada bulunmadıkları gibi Timur Leng'in Marmara denizine geçtiğinden de söz etmemişlerdir. Timur'un Anadolu'da iken bir Bizans elçi heyetinin çok ağır ve kıymetli hediyelerle gelip, Timurla görüşmelerde buldukları da kaynaklarda anlatılmaktadır.

Timur Anadolu'ya gelmeden önce Emevîler zamanında müslümanların İstanbul'u feth etmek amacıyla düzenledikleri seferler ve bu seferlerin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebepleri ve Timur'un tabiri ile Bizantiyum şehrinin durumu boğaz ve haliç, surlar ve limanlar hakkında mufassal bilgi edinmiştir. Bilinmektedir ki, Timur Anadolu'ya gelmeden önce Yıldırım Bayezid İstanbul'u muhasara etmiş ve İstanbul'u feth etmek için saldırı başlatmak üzere idi. Fakat Timur'un Erzincan üzerinden Anadolu'yu istilaya başladığı haberleri üzerine Sultan Yıldırım Bayezid muhasarayı kaldırdı ve Timur belasını savmak için harekete geçmişti. Sultan Yıldırım Bayezid Timur'a mağlup ve esir olunca bu defa Timur İstanbul'u muhasara altına almak ve şehri fethetme plânları kurmaya başladı. Onun İstanbul'u feth etmek hususunda çok istekli olduğu görülmektedir. Bu konuda yanında esir olarak bulunan Yıldırım Bayezid'den geniş bilgi aldı. Yıldırım da ona İstanbul'un durumu, Bizans hükümetinin askeri imkanları ve Bizanslıların ellerinde bulunan "Rum ateşi" denilen silahın özellikleri, İstanbul'u zapt etmek için lazım olan gemilerin evsafı hakkında Timur'a geniş bilgi vermiştir.

Timur Kilikya'dan deniz yolu ile İstanbul'a asker sevk etmeyi planlıyordu. Fransa kralı VI. Şarl'a elçi olarak gönderdiği Sultaniye Kardinali Katalikos Aracılığı ile Fransa kralına 500 gemi sipariş vermek üzere Katalikosu Fransa'ya göndermek istiyordu. Ancak gemilerin Rum ateşinden korunması için gemilerin bütün gövdesini bakırla kaplamayı düşünüyordu. Ancak Fransızların elinde bakır bulunmadığı kendisine arz edilince doğuda bakırın bol ve ucuz olduğunu ve taeirler vasıtasıyla bakır satın alıp Fransa'ya göndermek için talimat vermiştir.

Timur İstanbul'u feth etmeye girişmeden önce, Boğazı, Halici ve şehri görmek istemiştir. Yanına Yıldırım Bayezid'i de alarak boğaz kenarında İstanbul'u görebilecek bir mevkiye gelmiştir. Burada ordusunu boğazdan nasıl geçireceğinin hesaplarını yapmıştır. Denizde iyi yüzen mandalarla boğazın geçilebileceğini müşahede etmiştir. Timur bu incelemeleri sırasında boğaz ve haliç çevresindeki tepelerden Altın Boynuz denilen haliç içinde binlerce kayıkların seyr-u sefer halinde olduğunu görmüş ve İstanbul'daki çok sayıda muhteşem yapıları ve kiliseleri hayranlıkla seyretmiştir. Bu incelemeleri sırasında Timur'a İstanbul hakkında geniş bilgi verilmiştir. İstanbul'u feth ettiği takdirde sadece kiliselerden yüz haraldan fazla altın elde edebileceği kendisine ifade edilmiştir. Bizans'taki hazinelerde binlerce senenin birikimi olan servetin haddi ve hesabının olmadığı ve burada her ailenin şahsi hazineleri bulunduğu anlatılmıştır. Hiç şüphesiz Timur'a bu konularda bilgi verenler Osmanlı memur ve yetkilileriydi. Timur'un

kendisi çevredeki tepelerde incelemelerde bulunurken Tokat adlı komutanı emrinde birkaç gemiyi de keşif faaliyetlerinde bulunmak için Haliç önlerine göndermişti.

Bütün bu incelemelerden sonra Timur şu sonuca varmıştır: Bizantium'u zaptetmek gayet kolaydır. Şehre girmeyi zorlaştıran tek engel üç taraftan denizle çevrili olmasıdır. Timur bu sırada Haliç'e nazır bir tepenin üzerinden çevreyi seyrediyordu. Yıldırım'ı da yanına getirtmiş ve Yıldırım'a, yıllardan beri Diyarı Rum hükümdarı olduğu halde bu şehri niçin alamadığını sormuştur. Bayezid İstanbul'u zapt edemeyişinin sebeplerini ve güçlüklerini anlatırken Tokat emrindeki gemilerden biri Rumların attığı Rum ateşi ile yanmaya başladığı görülmüştür. Yıldırım bu manzarayı Timur'a göstererek Rum ateşinin etkisini ona anlatmaya çalışmıştır. Muaviye zamanından beri bu şehrin feth edilmesini engelleyen bu ateş ve Haliç'i kapatan zencir olduğu Timur'a ifade edilmiştir. Timur "Rum ateşi" denilen ve suda bile sönmeyen bu ateş ve Altın Boynuz'u kapatan zincir hakkında daha önce bilgi edinmiştir. Fakat şimdi bunu gözleri ile müşahade etme imkanı bulmuştur. Timur bu ateşin nasıl imal edildiği hakkında da yetkililerden bilgi almaya çalışmıştır. Ancak yetkililer bu ateşin imali Rum kral ailesi arasında sır olarak saklandığı, asırlardan beri hiç kimsenin bu maddenin imali hakkında bilgi edinemediğini ifade etmiştir. Timur bu sönmeyen ateş hakkında bilgi aldıktan sonra şöyle diyor:

"Benim ülkemde de yerden fıskıraf bir ateş var. O ateşi söndürmek ve ona yaklaşmak kabil olmamaktadır. Fakat o büyük ateşin etrafında yerden fıskıran küçük ateşler var. Bu ateşlerin Baku çevresinde olduğunu da bildirmektedir. O yörenin insanları bu küçük ateşleri su ile söndüremediklerini fakat üzerine toprak dökünce söndüğünü görmüştüm." Dedikten sonra bu sönmeyen Rum ateşinin de üzerine kül dökmek suretiyle söndürülebileceğini düşünmüştür. Bu düşünce aklına gelir gelmez Emir Tokad'ı huzuruna çağırmış ona bu tedbirini anlatmıştır.

Ertesi gün gemilerine bol miktarda kül almasını ve gene Haliç'in ağzına gelmesini, Rumlar gemilere bu ateşi saçtıkları an bu ateşin üstüne kül dökmelelerini ve bunu tecrübe etmelerini sıkıca tembihlemiştir. Ertesi gün Emir Tokad beş gemi ile tekrar Haliç'in önüne gelmişler, Rum gemileri her zaman olduğu gibi Emir Tokad'ın gemilerine ateş saçmışlar. Emir Tokad'ın mürettebatı öngörülen tedbir ile ateşi söndürmüş ve beş gemi sağ salim dönmüşlerdir.

Yıldırım Bayezid, bu tedbirin müsbet netice verdiğini öğrenince Timur'a "Ey Emir bu tedbir ile Bizans'ı ayakta tutan iki sütundan birini yıktın. Eğer ikinci sütunu (yani Haliç'i kapatan zencir) da yıkarsan bu şehirdeki bütün hazineler senin olacaktır" demiştir.